

For the inspection of banks identified nine categories of risk, namely credit risk, liquidity risk, interest rate risk, market risk, currency risk, operational and technological risk, reputational risk, legal risk and strategic risk. It would be advisable to develop a system of risk banking groups, which should take into account the risks on a consolidated basis and not on individuality. It is necessary for this to the National Bank of Ukraine was able to organize the process of risk management banking groups to identify potential or existing problems for eliminating them in future activities, as in the final version of it can lead to bankruptcy.

Key words: bank sector, bank group, bank supervision, risk management, adjusting of activity, system of estimation of risks.

Стаття надійшла 18 жовтня 2016 р.

УДК 657:004(075.8)

**І. М. Горбан,
Н. В. Наконечна**

ФОРМУВАННЯ ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНИХ ЗАСАД ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ КОМЕРЦІЙНОГО БАНКУ

Досліджено основні підходи до формування відповідних теоретико-методичних засад безпеки комерційного банку. Розкрито особливості реалізації заходів, яких вживають комерційні банки для забезпечення власної економічної безпеки і які ще не мають комплексного та системного характеру.

З'ясовано, що у вузькому розумінні економічну безпеку комерційного банку слід розглядати як стан, за якого корпоративні економічні інтереси є захищеними, а цілісність збережена, у широкому розумінні – як діяльність, спрямовану на протидію загрозам і небезпекам, а також такий стан економічної системи банку, за якого реалізуються корпоративні економічні інтереси та зберігається її цілісність.

Ключові слова: економічна безпека банку, стан комерційного банку, загрози, оптимальна система економічної безпеки комерційного банку.

Постановка проблеми. Безпека комерційного банку полягає у попередженні та прогнозуванні розвитку кризових явищ, забезпеченні ефективної роботи фінансової установи. Система економічної безпеки комерційного банку повинна ґрунтуватися на засадах постійного режиму роботи, а не створюватися за фактом настання загроз чи виникнення економічних криз. Тому сьогодні банки зобов'язані приділяти більше уваги забезпеченню своєї економічної безпеки, використовуючи

насамперед власні можливості. Однак заходи, яких вживають комерційні банки для забезпечення власної економічної безпеки, ще не мають комплексного та системного характеру, а спрямовані на захист від реалізації окремих загроз, тому не гарантують належного рівня економічної безпеки.

Метою статті є обґрунтування потреби у розробці теоретико-методичних засад формування системи економічної безпеки комерційного банку.

Стан дослідження. Дослідженню проблеми економічної безпеки комерційного банку присвячено чимало наукових праць вітчизняних і зарубіжних учених, зокрема: О. Барановського, Т. Болгар, З. Васильченко, Р. Гриценко, М. Зубок, Л. Перехрест, Л. Стрельбицької, С. Яременко, Л. Абалкіна, В. Богомолова, В. Гамзи, В. Тамбовцева, В. Ярочкіна та ін. [1; 2; 3; 4; 5; 6; 7; 8; 9].

Виклад основних положень. У сучасних умовах діяльність комерційних банків характеризується нестабільністю, важкою прогнозованістю та швидкою динамікою. Все це супроводжується на тлі різних трансформаційних процесів у державі кризовими явищами в економіці, нестабільною політичною ситуацією, значним впливом державних органів, недосконалістю чинного законодавства, зростанням економічної злочинності, що й створює передумови виникнення значної кількості загроз та небезпек для існування банківського бізнесу. Таким чином, проблема безпеки набуває першочергового значення.

Для розуміння сутності економічної безпеки банку, на нашу думку, необхідно дослідити її трактування науковцями.

Перші визначення поняття «економічна безпека комерційного банку» в Україні запропонували О. Барановський, Т. Болгар, З. Васильченко, Р. Гриценко, М. Зубок, Л. Перехрест, Л. Стрельбицька, С. Яременко та інші вітчизняні вчені. Причому більшість із них концептуально розкривають цю дефініцію як стан, за якого забезпечується економічний розвиток і стабільність діяльності банку, гарантований захист його фінансових і матеріальних ресурсів, здатність адекватно і без суттєвих втрат реагувати на зміни внутрішньої і зовнішньої ситуації; сукупність охорони комерційної та банківської таємниці, забезпечення стану найкращого використання ресурсів щодо запобігання загрозам комерційних банків, захисту фінансових і матеріальних ресурсів та створення умов стабільного, ефективного функціонування й максимізації прибутку; здатність протистояти деструктивним змінам на фінансовому ринку і забезпечити виживання в конкурентній боротьбі банківського бізнесу. Отже, в основі поняття «економічна безпека

комерційного банку» закладено певний стан банку та охорона банківської таємниці.

На нашу думку, таке розуміння не цілком відповідає сучасним реаліям здійснення банківського бізнесу, оскільки, трактуючи безпеку як стан, отримуємо певну характеристику, котра відображає результат певних дій, що здійснюються з метою усунення загроз. З іншого боку, ототожнення економічної безпеки комерційного банку з охороною банку та банківської таємниці зводить розуміння поняття «економічна безпека комерційного банку» до технічного чи фізичного захисту ресурсів і персоналу банку. Це чітко проявилось в період світової фінансово-економічної кризи, коли вітчизняні банки, маючи сучасні системи економічної безпеки, не змогли ефективно протидіяти різноманітним загрозам, які тоді виникали.

Досліджуючи банківський сектор, ми провели анкетування 74 працівників різних комерційних банків м. Львова. Банки, що увійшли до вибірки, належать до різних груп банківської системи України. На підставі здійснюваного аналізу було виявлено значні розходження в розумінні банкірами самого поняття «економічна безпека комерційного банку». На запитання «Що Ви розумієте під економічною безпекою комерційного банку?» працівники відповідали по-різному (табл.).

Таблиця

Сутність поняття «економічна безпека комерційного банку»*

№ з/п	Варіанти відповідей	Питома вага, %
1	Стан, за якого корпоративні економічні інтереси є захищеними, а цілісність збережена	47
2	Діяльність, спрямована на протидію загрозам і небезпекам, а також такий стан економічної системи банку, за якого реалізуються корпоративні економічні інтереси та зберігається її цілісність	28
3	Надійна охорона майна, відсутність крадіжок грошей і захист конфіденційної банківської інформації	12
4	Зменшення ризику діяльності та недопущення банкрутства	7
5	Ефективне використання наявних ресурсів і ринкових можливостей, які дають змогу відвертати внутрішні та зовнішні загрози	5
6	Дотримання техніки безпеки під час ведення банківських операцій	1

* Складено авторами за результатами анкетування.

Як видно з таблиці, більшість респондентів схилиються думки, що економічна безпека – це стан, за якого корпоративні економічні інтереси є захищеними, а цілісність збережена.

Детальний аналіз заповнених анкет дав можливість зробити висновок, що такий варіант відповіді обрали спеціалісти, на яких покладено виконання окремих операцій, а саме: спеціалісти з обслуговування клієнтів, касири, спеціалісти бек-офісу та кредитні експерти.

Респондентами, які розуміють економічну безпеку комерційного банку як діяльність, спрямовану на протидію загрозам і небезпекам, а також такий стан економічної системи банку, за якого реалізуються корпоративні економічні інтереси та зберігається її цілісність, виявилися працівники управлінського апарату комерційних банків, зокрема: голови правлінь банків, заступники голови правління банку, керівники філій банків і керівники відділень.

Незначна частина працівників банків розуміють економічну безпеку банку як надійну охорону майна, відсутність крадіжок грошей та захист конфіденційної банківської інформації. Серед них – спеціалісти з безпеки, спеціалісти з обслуговування клієнтів та керівники певних відділів.

Аналіз різних підходів до визначення сутності поняття «економічна безпека комерційного банку» та проведене нами дослідження уможливили власне трактування економічної безпеки комерційного банку як у вузькому, так і в широкому розумінні.

У вузькому розумінні економічну безпеку комерційного банку, на нашу думку, слід тлумачити як стан, за якого корпоративні економічні інтереси є захищеними, а цілісність збережена. У широкому розумінні – це діяльність, спрямована на протидію загрозам і небезпекам, а також такий стан економічної системи банку, за якого реалізуються корпоративні економічні інтереси та зберігається її цілісність.

Водночас, від чіткого визначення сутності економічної безпеки комерційного банку залежить формування системи економічної безпеки банківських установ, оскільки без системного підходу комерційний банк не здатен оцінити перспективи власного зростання, розробити тактику і стратегію розвитку.

Вважаємо, що економічну безпеку кожного банку доцільно розглядати з двох позицій: по-перше, стосовно власної безпеки щодо збереження цілісності банку як системи. Це потребує визначення адекватної структури органів управління, чіткого розподілу їхніх функцій на всіх рівнях, застосування найдоцільніших методів управління; по-друге, банк має враховувати, що він може створювати небезпеку іншим суб'єктам: державі, фірмам, особам.

Інакше кажучи, банк повинен турбуватися не тільки про безпеку для себе, а й для інших.

Таким чином, забезпечення економічної безпеки є невід'ємною складовою діяльності банку. Зважаючи на те, що безпека є складним і багатоаспектним явищем, ефективно її забезпечення мусить ґрунтуватися на комплексному підході, який передбачає розгляд та аналіз усіх його елементів у сукупності, цілісності та єдності.

Отримання достовірної інформації про стан безпеки будь-якого комерційного банку та результати його фінансової діяльності є, безперечно, одним із основних завдань системи управління банком. Назагал вирішення завдань, які стоять сьогодні перед системою економічної безпеки, є неможливим без здійснення постійного моніторингу економічної ситуації, детального вивчення проблем, що виникають під впливом швидкозмінних внутрішніх і зовнішніх чинників. Попри це внаслідок непередбачуваних умов у фінансовій сфері країни та недоліків сучасних систем безпеки нині особливо актуальним є питання розроблення та впровадження у діяльність комерційних банків адекватної системи економічної безпеки.

У сучасній науковій думці фактично немає єдиного системного підходу до формування оптимальної системи економічної безпеки підприємницьких структур, зокрема комерційного банку. Відсутність такої системи призводить до того, що на практиці забезпечення економічної безпеки банку організовують безсистемно та односторонньо, зводячи все до фізичної охорони. Таким чином, елементна структура системи економічної безпеки комерційних банків сформована хаотично. Іноді недостатньо компонент для того, щоби система досягала поставлених цілей, деколи є зайві, тобто їхнє функціонування не є ефективним з погляду їх внеску в досягнення цілей. Крім того, наукових досліджень, присвячених формуванню оптимальної системи економічної безпеки комерційного банку, практично не проводилося.

Вважаємо, що для формування оптимальної системи економічної безпеки комерційного банку слід дотримуватися певного алгоритму, який охоплює низку етапів:

- ухвалення попереднього рішення власником або вищим органом управління банку щодо формування системи економічної безпеки. Якщо на рівні керівництва немає бажання прийняти таке рішення, тоді система не буде утворена. Якщо рішення є позитивним, то треба переходити до наступного етапу;
- визначення об'єктів економічної безпеки;
- встановлення потенційних і реальних загроз для кожного об'єкта безпеки;

– визначення основних видових функцій економічної безпеки, за допомогою яких здійснюватиметься протидія загрозам та забезпечуватиметься цілісність комерційного банку;

– окреслення внутрішніх кадрових можливостей щодо виконання визначених видових функцій економічної безпеки. Якщо таких можливостей немає, тоді процес формування системи буде відхилено. Якщо ж є певні резерви, але їх недостатньо, то керівництво банку переходить до наступного етапу;

– моніторинг зовнішніх безпекових структур, які можна залучати до надання послуг з економічної безпеки комерційного банку та отримання інформації про їхню якість і вартість. Після здійснення такого моніторингу ухвалюють рішення, які зовнішні структури будуть забезпечувати безпеку комерційного банку;

– аналіз можливостей щодо фінансування витрат, пов'язаних із функціонуванням системи економічної безпеки. Якщо фінансових можливостей у банку немає, процес формування буде відхилено. Якщо аналіз фінансових можливостей позитивний, то керівництво банку може переходити до наступного етапу;

– моніторинг внутрішнього нормативно-правового забезпечення функціонування системи економічної безпеки та визначення переліку нормативних актів, які необхідно розробити та ухвалити на рівні комерційного банку;

– визначення організаційної структури системи економічної безпеки та управління нею;

– підготовка і затвердження концепції економічної безпеки комерційного банку;

– ухвалення остаточного рішення (наказу) про створення системи економічної безпеки комерційного банку.

Алгоритм формування оптимальної системи економічної безпеки комерційного банку повинен розкривати її як складну структуру, на котру впливає зовнішнє середовище, а також внутрішнє, в якому відбуваються комерційні операції, що зумовлюють певний вплив комерційного банку на навколишнє середовище. Під алгоритмом формування системи економічної безпеки комерційного банку розуміємо логічну послідовність виконання певних видів робіт зі створення оптимальної системи.

На наш погляд, оптимальна система має охоплювати найважливіші елементи, які гарантують ефективне функціонування комерційного банку в умовах фінансово-економічної кризи, недостатнього нормативно-правового забезпечення та низького професійного рівня працівників з питань економічної безпеки.

Отже, очевидним, що для забезпечення економічної безпеки банківської системи необхідно, аби в кожному банку було створено власну систему економічної безпеки. Неодмінною умовою ефективного функціонування цієї системи є дотримання характерних її ознак (рис.).

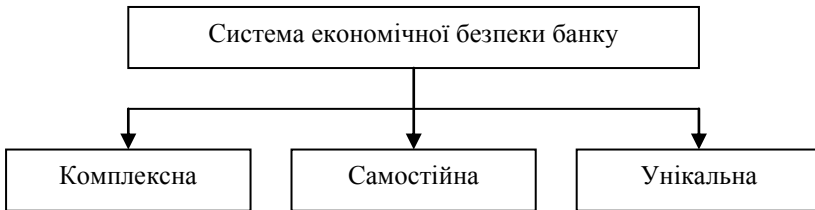

Рис. Характеристика системи економічної безпеки комерційного банку

Складено за джерелом 10, с. 150.

Система економічної безпеки банку має бути комплексною. Важливо, щоб вона забезпечувала економічну, матеріальну, кадрову, інтелектуальну, фінансову, інформаційну, фізичну, пожежну та інші види безпеки, оскільки будь-які втрати банку – матеріальні, фінансові, кадрові, інформаційні тощо – мають економічні наслідки.

Наступною умовою системи економічної безпеки банку є її самостійність. Однак ця самостійність є відносною, позаяк система безпеки банку – це один із елементів вищого рівня безпеки: банківської системи, фінансової, економічної та національної. Система економічної безпеки банку є унікальною для кожного окремого банку, бо залежить від конкретного розвитку цього суб'єкта, конкуренції, ризикованості операцій, якісного підбору кадрів, їхньої поведінки та фаховості. Однією з умов формування оптимальної системи економічної безпеки комерційного банку є визначення сфер, у яких перебувають чинники потенційних загроз і небезпек. До таких головних сфер передусім належать: економічна (неможливість банку здійснювати фінансові операції); соціальна (незадоволеність співробітників умовами праці та її оплати); технічна (використання застарілих технологій і техніки, гальмування їх модернізації); інформаційна (недостатність потрібної зовнішньої інформації).

Таким чином, оптимальна система економічної безпеки комерційного банку – це сукупність взаємопов'язаних елементів, об'єднаних спільною метою та завданням, необхідних для протидії внутрішнім

і зовнішнім загрозам з метою захисту основних цілей бізнесу та створення безпечних умов розвитку. При цьому структура системи економічної безпеки комерційного банку повинна включати такі обов'язкові елементи, як об'єкт, суб'єкт і механізм забезпечення економічної безпеки.

Висновки. Для гарантування економічної безпеки комерційного банку слід побудувати оптимальну систему економічної безпеки, яка мусить бути комплексною, самостійною та унікальною. Стрижневим її елементом має стати механізм забезпечення економічної безпеки, який становить сукупність пов'язаних між собою технологічних і загальнозабезпечувальних складових цього процесу, спрямованого на досягнення системних цілей.

Важливим для ефективного функціонування системи економічної безпеки комерційного банку є розподіл визначених функцій економічної безпеки та управління між відповідними структурними підрозділами, що дає змогу покращити управління нею.

Отож запропоновано алгоритм, який передбачає комплексний підхід і послідовність виконання етапів та загалом впорядковує складний за своєю природою процес формування оптимальної системи економічної безпеки комерційного банку. Він уможлиблює формування всіх основних структурних елементів системи економічної безпеки, функціональних зв'язків між ними, підвищення її якості, оптимізацію часу та витрат на її створення.

1. Барановський О. І. Фінансова безпека в Україні (методологія оцінки та механізми забезпечення): монографія / О. І. Барановський. – К.: Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2004. – 759 с.

2. Болгар Т. М. Фінансова безпека банків в умовах ринкової трансформації економіки України: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук: спец. 08.00.08 «Гроші, фінанси і кредит» / Т. М. Болгар. – Суми, 2009. – 21 с.

3. Васильченко З. Теоретична концепція оцінки економічної безпеки банку / З. Васильченко, І. Васильченко // Банківська справа. – 2006. – № 4. – С. 36–45.

4. Гриценко Р. Економічна безпека банківської системи України / Р. Гриценко // Вісник Національного банку України. – 2003. – № 4. – С. 27–28.

5. Зубок М. І. Безпека банків / М. І. Зубок. – К., 2002. – 306 с.

6. Основи безпеки банківської системи України та банківської діяльності: монографія / Л. М. Стрельбицька, М. П. Стрельбицький; за ред. М. П. Стрельбицького. – К.: Кондор, 2004. – 600 с.

7. Перехрест Л. М. Вплив ризиків та загроз на фінансову безпеку банків / Л. М. Перехрест // Соціально-економічні проблеми сучасного періоду

України: збірник наукових праць НАН України. – Львів: ІРД, 2008. – № 1 (69). – С. 271–279.

8. Стрельбицька Л. М. Банківське безпекознавство: навч. посібник / Л. М. Стрельбицька, М. П. Стрельбицький, В. К. Гіжевський; за ред. М. П. Стрельбицького. – К.: Кондор, 2007. – 602 с.

9. Яременко С. М. Забезпечення економічної безпеки діяльності банків : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук: спец. 08.00.08 «Гроші, фінанси і кредит» / С. М. Яременко. – К., 2010. – 20 с.

10. Мельник С. І. Формування системи економічної безпеки банку / С. І. Мельник // Вісник економіки транспорту і промисловості: зб. наук. статей. – Х., 2010. – Вип. 29. – С. 149–152.

Горбан І. М., Наконечна Н. В. Формирование теоретико-методических основ экономической безопасности коммерческого банка

Исследованы основные подходы к формированию соответствующих теоретико-методических основ безопасности коммерческого банка. Раскрыты особенности реализации мер, предпринимаемых коммерческими банками по обеспечению собственной экономической безопасности, которые не имеют комплексного и системного характера.

Установлено, что в узком смысле экономическую безопасность коммерческого банка следует рассматривать как состояние, при котором корпоративные экономические интересы защищены, а целостность сохранена, в широком смысле – как деятельность, направленную на противодействие угрозам и опасностям, а также такое состояние экономической системы банка, при котором реализуются корпоративные экономические интересы и сохраняется ее целостность.

Ключевые слова: *экономическая безопасность банка, состояние коммерческого банка, угрозы, оптимальная система экономической безопасности коммерческого банка.*

Gorban I. M., Nakonechna N. V. Formation of the theoretical and methodological foundations for the economic security of the commercial bank

The basic approaches to the formation of the theoretical and methodological foundations of the security of commercial banks. The features of the implementation measures taken by the commercial banks to ensure their own economic security is not comprehensive and systematic.

The system of economic security of the commercial bank should be based on the principles of continuous mode, but not created by the fact of the threat or occurrence of economic crises. Therefore, today banks should pay more attention to ensuring their economic security, using primarily local capacity.

In modern terms the commercial banks is characterized by instability, severe predictability and dynamically. All this is accompanied on the background of various transformation processes in the country, the crisis in the economy, unstable political situation, strongly influenced by public authorities, the imperfection of the current legislation, the growth of economic crime, which creates prerequisites

of a considerable number of threats and dangers to the existence of the banking business. Thus, the problem of security becomes paramount.

Addressing challenges that are now facing the system of economic security is impossible without continuous monitoring of the economic situation, a detailed study of the problems arising under the influence of rapidly changing internal and external factors.

In our view, the optimal system should include a set of key elements that ensure the effective functioning of commercial banks in the financial and economic crisis, lack of legal security and low professional level of employees on economic security.

The algorithm, which provides a comprehensive approach and sequence of stages and organizes the whole complex by nature the formation of optimum system of economic security of the commercial bank. It allows you to create all the main structural elements of economic security, functional relationships between them, improve quality, optimize the time and cost of its creation.

Key words: *economic security bank as a commercial bank, the threat of an optimal system of economic security of the commercial bank.*

Стаття надійшла 27 вересня 2016 року

УДК 33.656.07

М. Р. Завада

ЕКОНОМІЧНА БЕЗПЕКА АВТОТРАНСПОРТНИХ ПІДПРИЄМСТВ: ПЕРЕДУМОВИ ТА ШЛЯХИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

Шляхом узагальнення й аналізу статистичних даних охарактеризовано ключові аспекти господарської діяльності автотранспортних підприємств, що дало змогу обґрунтувати важливість удосконалення методології управління їхньою економічною безпекою. За результатами аналітичного дослідження та огляду доробку вітчизняних науковців сформульовано низку головних зовнішніх і внутрішніх загроз для економічної безпеки автотранспортних підприємств.

Обґрунтовано теоретичні засади управління економічною безпекою автотранспортних підприємств з метою запобігання негативному впливу окреслених загроз.

Ключові слова: *економічна безпека підприємства, автотранспортне підприємство, безпека, загроза, вантажні перевезення.*

Постановка проблеми. *Перевезення вантажів – важливий індикатор розвитку національної економіки, а перевезення з використанням автотранспортних підприємств – миттєвий індикатор, оскільки*